

Pleje af naturgrunde

Af Stefan Rye skovtekniker, konsulent i træpleje

Frederiksværk 1997-98

Træbevoksningen i Asserbo området

Forord til ejerlaugets udgivelse i 2003

Denne artikel blev trykt i tre dele i *Sandpapiret* i perioden 1997 til 1998. Opsætninger er let ændret, men indholdet og billederne er de samme. Vi har også fået teksten og billederne til de resterende artikler (i alt 3). Peer Corfixen fra Karsemose Ejerlaug havde i flere år hyggelige samtaler med forfatteren om træpleje og vores natur.

Stefan Rye hjalp ejerlauget med blandt andet en nødvendig beskæring af det store fyrretræ udfor Skjalm Hvides Vej 1. Han plantede nye fyrretræer tæt ved sidstnævnte træ, samt ved starten af Knud Lavards Vej. Stefan Rye døde desværre alt for tidligt i 2000, og vi har mistet en stor kapacitet i forståelsen af vores skovprægede natur.

Vi er glade for, at de efterladte har givet os tilladelse til at genoptrykke disse artikler til fordeling blandt ejerlaugets medlemmer. Det er vores håb, at heftet vil være til stor hjælp for medlemmerne, således at vi kan bevare den skønne natur i vores område.

Supplerende 2018

Vi er glade for at have fået tilladelse til at genudgive artiklerne på vores hjemmeside, da vi finder, at de forsat har stor relevans for forståelsen af området og plejen af vore naturgrunde.

Træbevoksningen i Asserbo området. Hvordan er den opstået og hvordan plejes den, så den bevares bedst muligt ?

I denne og senere artikler vil jeg behandle spørgsmål om træbevoksningen i Asserbo området.

Det er hensigten med tiden at tage alle de emner op, der knytter sig til vedligeholdelsen af en naturgrund her.

Jeg har igennem 30 år haft lejlighed til at vejlede en del grundejere i vedligeholdelsen af Deres naturgrunde. Der er mange gennemgående træk i de ting jeg hvert sted må redegøre for.

Der er ligeledes flere gennemgående træk i de ønsker, grundejerne udtrykker for fritidsgrundens udformning og funktioner.

Jeg føler mig derfor nu fristet til at skrive denne lille artikelserie.

Til motivationen hører også, at jeg nogle gange får et chok, når jeg ser hvorledes enkelte grunde kan blive maltrakteret ved forkerte fældninger, eventuelt efterfulgt lige så ufølsomme tilplantninger med f.eks. amerikanske træarter. Jeg vælger at tro, at der i disse tilfælde er tale om en ukyndighed, som jeg hermed kan afhjælpe lidt.

Områdets kvaliteter

Træbevoksningen er hovedsageligt opstået ved naturlig spiring af de træarter, der netop var i stand til at overleve på stedet. Der var oprindeligt tale om træarterne: skovfyr, rødgran og birk. I få tilfælde er mindre områder blevet tilplantet, men klogt nok med de samme træarter, da netop de trives godt i området.

Disse pionertræer har skabt det skovbillede, der i dag tegner hele området. Mennesker er flyttet ind i dette homogene skovområde og har forstået at bevare det. Man har valgt ikke at opsætte hegn eller plankeværker, som ellers karakteriserer sommerhusområder som Liseleje, Gilleleje og Hornbæk. Blikket kan vandre frit og skovområdet fremtræder endnu for

det meste som en helhed. Mange grundejere kender ikke engang den præcise beliggenhed af deres skel, det føles ikke nødvendigt.

Det er nogle af de kvaliteter, der gør vores område til noget helt specielt.

Udvikling

For den nytilkomne grundejer kan det være svært at forstå, at der til stadighed sker en ændring i hele områdets udseende.

Alt synes hvert år at være som det var sidste sommer og forrige med for den sags skyld. Det er vores iagttagelsesevne, der ikke slår til.

Hvis man i stedet støtter sig til nogle år gamle fotos, kan man godt se det. Ser man 20 år gamle fotos fra området bliver det helt tydeligt. Der sker hele tiden en ændring i skovbilledet.

Historie

For at forstå den udvikling der til stadighed sker, er det nødvendigt at gå tilbage i historien og forstå hvad der har bragt området til det, det er i dag.

I tidlig vikingetid var området hav. Der kunne sejles direkte fra Kattegat via Arresø til Roskilde Fjord. Der var en åbning i landet her, som den, der er i dag mellem Hundested og Skansehage (nord for Rørvig).

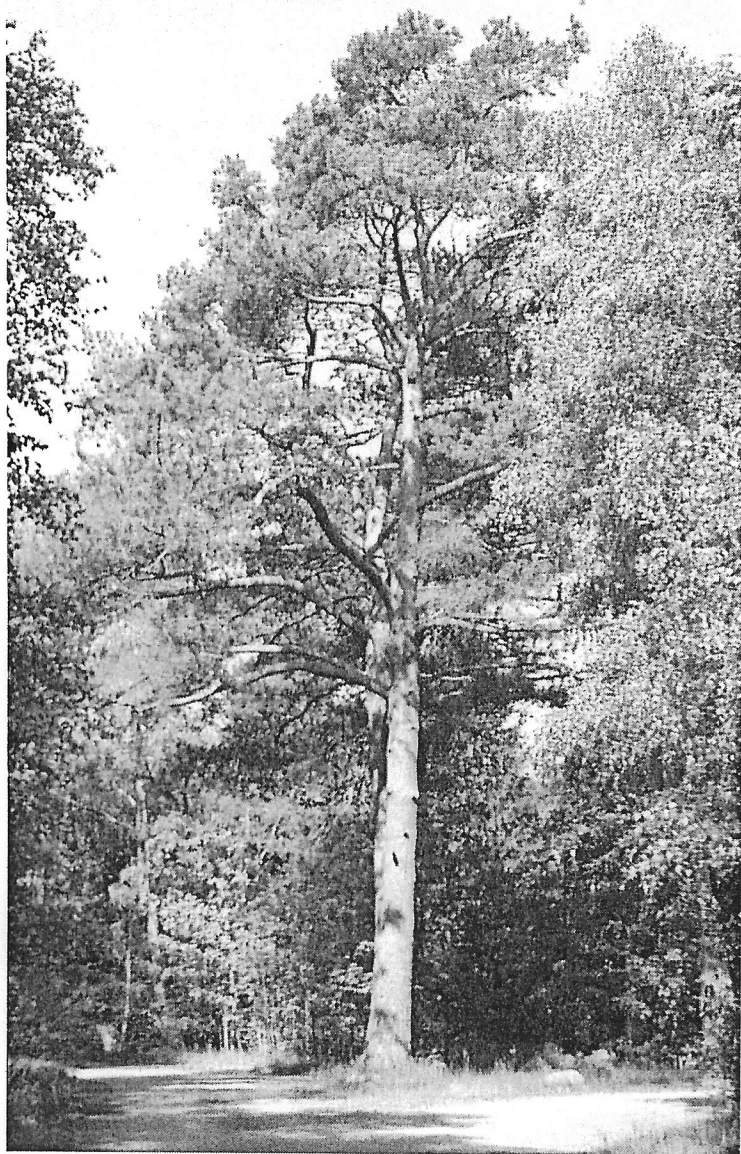
De søfarende har haft nogle markante holdepunkter i de øer og halvøer, der på den tid var synlige. Halvøen, der tegnedes af højderyggen i Tisvilde Hegn, hvor senere Asserbo Slot blev opført på pynten ved indsejlingen til fjorden. Arrenakke Bakker, bakkerne ved den senere opståede by, Frederiksværk og ved Auderød etc. Som det går med en sådan åbning mod havet og som det sker den dag i dag mellem Hundested og Rørvig, så sander den til og bliver meget lavvandet for til sidst at lukke helt. I en lang periode har området kun af og til været overskyldt fra Kattegat. I denne brak-vandsperiode voksede der

siv her. Dette ses i dag som et tørvelag, der nu ligger i 1 - 1,5m dybde. Flyvesand vandrede ind fra Kattegat og blev opfanget i disse sivskove. Der opstod også vandreklitter, som dem vi i dag kender fra Jylland. De kan stadig ses i området. Der opstod store sumpede områder, græsenge. Vandstanden i Arresø var høj dengang. Søen havde, på grund af sandfygningen og vandreklitter, der af og til blokerede afløbene, skiftende og usikre afløb til Roskilde Fjord og i en periode til Kattegat.

Søen havde derfor en langt større udbredelse. For at afvande Arresø gravedes i 1714 - 19 Kanalen ved Frederiksværk. Byen kom først til senere i form af fabrikker, der udnyttede vandkraften i Kanalen. Vandstanden i Arresø faldt. Nu opstod det område, vi i dag bor på.

I første omgang blev det indtaget af bønderne i området, der under megen strid, fordelte de nye jorde imellem sig forment som i lange smalle jordlodder. Heraf navnene Tibirke Sand, Ramløse Sand, Tisvilde Ry. Sandet og Ryet var de fjerntliggende jorde, hvor man f. eks kunne have kvier gående sommeren over.

Kvierne åd alt og holdt derved området som græsenge. Noget tyder dog på, at der har været enkelte områder med egeskov. Senere fældet som brændsel til det da grundlagte kanonstøberi i Frederiksværk. Dendrokronologiske dateringer har vist, at dette er sket for ca. 300 år siden. Området var nu helt nøgent og blev fortrinsvis brugt til kvægdrift. Det var magert, da det bestod af flyvesand med helt ensartet kornstørrelse. Kvægdriften har nok ikke været så intensiv. I begyndelsen af 1900 årene lykkedes det i hvert fald for nogle skovfyr at spire under disse betingelse, uden at blive ædt.

De gamle skovfyr er typiske for området. De bør bevares.

Tisvilde Hegn, der var etableret sidst i 1700 årene, havde fået alder. Der kan derfor godt være tale om frø, der er blæst ud fra skoven til vores område. Disse pionertræer ses i dag som 70 - 90 årige krogede skovfyr spredt i området. Det har været barske forhold disse spredte træer er vokset op under. Hård vind fra Kattegat, nedbidning fra kvæget, insektangreb m.v. Træerne har derved fået den krogede form, der i dag gør dem så karakterfulde.

Nye skovfyr, der i dag vokser op, er beskyttet for vinden og får ikke denne form. Senere er kvægdrift helt ophørt og blandingsskoven birk, rødgran og nye skovfyr er vokset op. Disse træers alder er, lidt forskelligt i området fra 30 til 60 år. På de lidt højere områder, de gamle klitter, kunne græsset ikke trives. Der voksede lyng og enebær. Rester ses endnu.

Udviklingen fortsætter

Fra oprindeligt strand-klitsand har jordbunden ved en stadig ophobning af organisk materiale udviklet sig til en forholdsvis frodig jordbund. Lyngen forsvinder. Dens speciale og forsvar her i tilværelsen er netop at kunne trives, hvor andet ikke kan vokse. Nye træarter indfinder sig. Egen har fået så gode vilkår, at den er en plage. Røn, hassel, ahorn, elm og tørst er i kraftig fremgang. Bøg spirer nu også fint og andre løvtræarter vil komme til. Det oprindelige skovbillede med blandingen af skovfyr, birk og rødgran bliver udvisket, hvis vi ikke passer godt på. Især de gamle krogede skovfyr er uerstattelige.

De sarte græsser, der prægede skovbunden for blot 30 år siden, afløses nu efterhånden af bredbladede vækster. Brændenælder viser, at der er en kraftig formuldningsproces i gang. Hindbær viser, at processen er meget fremskreden. Jordbunden er nu moden til at modtage mange fremmede løvtræarter, der helt vil ændre skovbilledet.

Det vi holder af i området vil, som led i en naturlig udvikling og i nogle tilfælde støttet af ukyndig træfældning, smuldre imellem fingrene på os, hvis vi ikke bevidst bremser processen.

Hvad kan vi da gøre?

På langt sigt intet. På kort sigt kan vi forhale denne uundgåelige udviklingsproces ved bevidst træfældning.

Tisvilde Hegn ligner, efter gamle folks udsagn, stadig sig selv som det så ud for 60 år siden. Det skyldes dyrkningsformen.

Det er vigtigt, at vi så længe vi kan, bevarer den billedlige samhørighed med Hegnet.

Dette vil kun lykkes, hvis vi ved fældninger fjerner fremmede træarter og søger at bevare de træarter, der er karakteristiske for området og Hegnet. Genplantning bør ligeledes ske fortrinsvis med disse træarter, skovfyr og rødgran. Birk klarer sig nok ved selvsåning. Det er ligeledes vigtigt at bevare skovbilledet.

Der kan ind imellem ses en ejendom, der er helt ryddet eller som er omdannet til parcelhushaver á la Rødovre. Dette viser i mine øjne en mangel på forståelse for områdets kvaliteter.

Det kan lade sig gøre at bevare en skovgrund samtidig med at basale krav om sol, afskærmning mod vej og naboer opfyldes.

Det kan også lade sig gøre at bo på en grund, der virker langt større end den man betaler skat af.

Disse og beslægtede emner vil jeg komme ind på i senere artikler.

Nu går vi mod lysere tider og en dag er sommeren over os. En dag kommer den tid vi alle har ventet på, hvor vi kan nyde solen udendørs. I første omgang i en lækrog på terrassen.

Præcis på dette tidspunkt begynder min og mine kollegers telefoner at gløde.

Hovsa fældninger

"Der er et træ, der tager solen, hvor hurtigt kan det blive fældet?" Beslutningen om hvilket træ, det skal gå ud over, er

klippefast. Det er det træ, der set fra terrassen forekommer højest. Ofte i retningen stik syd for terrassen.

Det er tit det nærmeste træ, der forekommer at være det højeste, fordi det ses i en skrå vinkel opad. Det er ofte et meget flot træ, fordi det har haft mulighed for at udvikle grene ud mod den lysning, hvor huset er placeret.

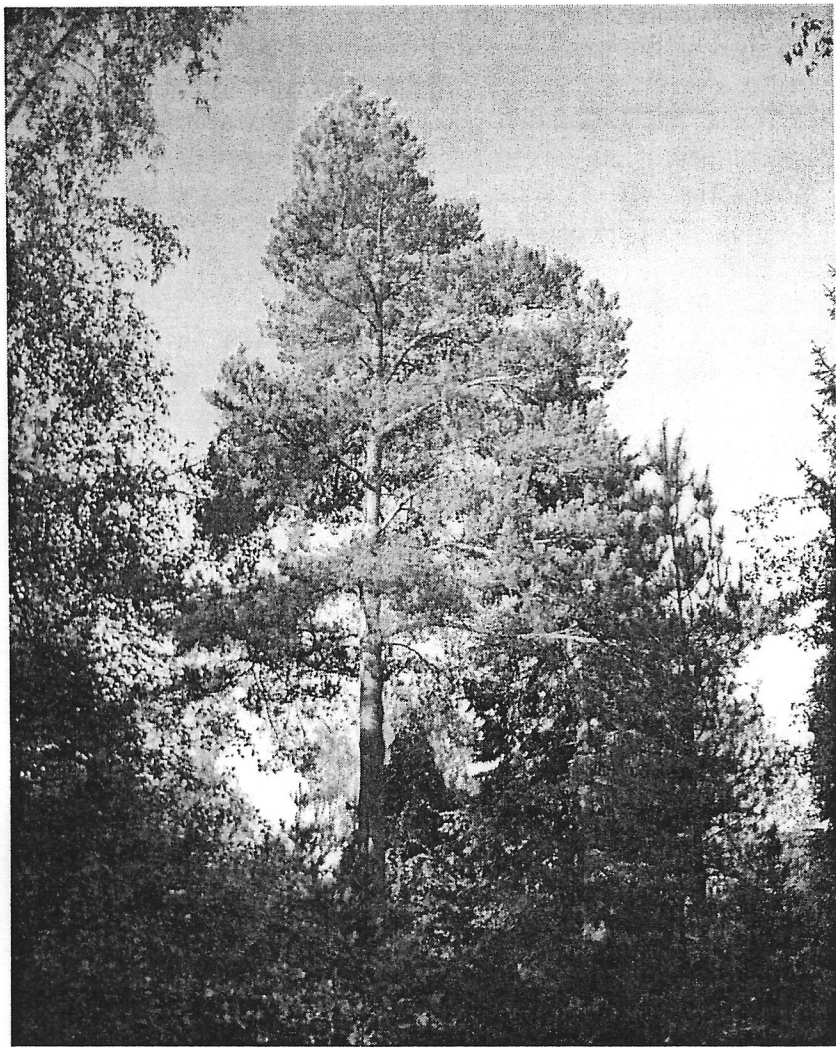
Det er her, vi kan risikere at lave de forkerte fældninger eller hovsa fældninger, jeg omtalte i forrige artikel. En forkert fældning er en fældning, hvor man ikke opnår den virkning eller mængde sollys, man forventede. Solen bevæger sig 15° i timen. Det er sjældent, at et træ placeret i nogen afstand fra terrassen, giver skygge i mere end ca. en halv time. Ved hovsa fældningen har man altså opnået en halv times sollys midt på dagen og har tit ofret det smukkeste træ på grunden. Det træ, der var med til at skabe et perspektiv i grunden.

Straks efter fældningen forekommer et andet træ at være det højeste og netop det, der tager solen og sådan udvides det træløse areal foran huset, indtil man er nået til genboens træer.

Solen vandrer

Men dagen har også både formiddag og eftermiddag, hvor behovet for sol måske er mere påkrævet. En skygge på terrassen midt på dagen kan en varm sommer være en kærkommen pause, måske til frokost. Så er man fri for at kæmpe med parasoller, der vælter og i øvrigt aldrig dækker tilstrækkeligt. Et frokostbord med smeltet smør under opkogt pålæg er ikke attraktivt.

Løsningen er en planlægning af grunden, således, at der dagen igennem falder sol på forskellige steder af grunden. Man bevarer således indtrykket af skov, samtidig med, at man får alt det sollys man ønsker sig. Dette bør nok ske i samarbejde med en fagmand med den rette uddannelse og erfaring.

Det højeste træ får altid skylden for solmanglen

Træfældningsspecialisten ??

I valget af fagmand og inden man overlader sin grund til ham, er det altid en god ide at få anvist andre ejendomme, som han tidligere har behandlet. Så kan man ved selvsyn konstatere virkningen af alt det, han forklarer. En høj uddannelse er ikke nok i sig selv. Egentlig er erfaring og en god forståelse af naturen vigtigere end høje uddannelser.

At skaffe direkte sol

Som udgangspunkt forudsætter vi, at der er tale om en skovgrund. Det skal det også være, efter at fældningerne er gennemført. Det kan lade sig gøre at bevare skovindtrykket samtidig med, at man får sol på grunden.

Lyskanaler

Én metode kan være at fælde således, at der skabes lyskanaler i forskellige retninger. Når solen i løbet af dagen passerer over himlen, vil den altid skinne ind på grunden gennem én af kanalerne.

Det vil nok være nødvendigt at flytte liggestolen nogle gange i løbet af dagen, men sol vil der altid være.

Hvis man forlanger at kunne sidde på et bestemt sted og her få sol hele dagen, er området forkert valgt. Så er det ikke en skovgrund, man har brug for, men en bar mark. Sådanne kan købes i andre områder.

Snylteren

Ind imellem ses grunde i et skovområde, der er helt ryddet for træer. Man har mere end nok i naboernes træer. Det er en skændig behandling af en skovgrund og viser, at ejeren egentlig ikke hører til i området og ikke vil bidrage til helheden.

Et skovsommerhusområde beholder kun sin karakter, hvis alle bidrager og forsøger at holde nogenlunde den samme linje.

Indirekte sol

Hvis grunden ude i områderne mod skellene synes mørk og lidt skummel, er det indirekte lys, der mangler.

Der mangler typisk også græs- og bundvegetation, hvis der er for mørkt. Der skal foretages en udtynding i træerne.

Når grunden er rigtigt udtyndet, vil man overalt se solstriber i skovbunden mellem træerne. Efter nogle år vil man også se, at frø har spiret og nye træer dukker op.

Forsømmes udtynding kommer man til at bo i en meget lille lysning i skoven, nogle steder på størrelse med en kolonihave, omgivet af mørke. Man fornemmer ikke grundens virkelige størrelse.

Forsømmes udtynding gennem længere tid, ødelægges de træer, der kunne have været bevaret.

Nåltræer får bare sider uden nåle. Løvtræer får meget højt ansatte duskkroner.

Hvis der først udtyndes på dette stadie, bliver resultatet ikke pænt.

Udtynding

Udtynding skal foretages, inden træerne når hinanden og begynder at ødelægge hinandens kroner.

Udtyndingstanker skal påbegyndes i det stadie, hvor man synes, at grunden er pæn og harmonisk.

Det kan forekomme unaturligt, at skulle tænke i de baner, netop når grunden er smuk og man føler sig godt afdækket mod vej og nabohuse.

Men husk så at det er ikke møbler eller byggekitekturer man ser på. Det man ser på er levende, det vokser, bliver større og ældes. Nye træer vokser ikke op fra dag til dag. Det tager 8 år inden et træ kan yde nogen afdækning.

*Når der udtyndes, vil nye planter vokse frem efter ca. 6 år.
Denne plante er nu 2 år gammel.*

I planlægningen af en udtynding ser man i første omgang ikke på det, der skal væk, men derimod på de træer, der skal blive stående. Det er jo de træer, der skal fungere fremover. De skal være smukke, stærke og placeret rigtigt. Når disse træer er fundet, kan man tage stilling til, hvilke af de øvrige træer, man vil fjerne nu og hvilke træer man vil fjerne om nogle år. Der er også andre hensyn at tage, f.eks. forbruget af brænde, den opgavemængde man årligt vil påtage sig m.m.

Afdækning

Der vil altid på en grund være områder, hvor man opholder sig meget og områder, man kun sjældent kommer på. Lad os kalde dem primærområder og sekundærområder. Det er vigtigt for de fleste, at have god afdækning fra eget primærområde til naboens primærområde. Det er derimod ikke så vigtigt at være afskærmet fra eget primær-område til naboens sekundær-område.

Det tilsvarende gælder for naboen.

Sigtlinier

Ved en rigtig udnyttelse af dette forhold kan der skabes sigtlinier, der rækker ind over naboens sekundærområde. Naboen kan få tilsvarende fordele.

Virkningen er, at man kommer til at bo på et område, der er langt større end det man rent faktisk ejer. Sigtlinierne kan evt. være sammenfaldende med de før omtalte lyskanaler.

Perspektiv

Ved en planlægning af grunden er det vigtigt at tænke på det perspektiv, træerne kan skabe.

Er der lige langt til alle træer, f. eks. træerne i skellet til genboen, skabes der intet perspektiv.

Er der derimod fremskudte træer, opstår der et perspektiv.

Træer meget nær huset kaster kun skygge på taget og giver et godt perspektiv.

Kombinationer af disse kan give et voldsomt perspektiv, der får grunden til at virke langt større, end den i virkeligheden er.

Perspektiveffekterne kan støttes ved kun at klippe græs i primærområdet og lade sekundærområdet henstå i naturgræs. Til sekundærområdet hører også vejrabatten og græsset imellem træerne mod vejen eller indkørslen.

Hvorfor topkappes træer?

Hovedårsagen til at foretage sig noget træfældningsmæssigt, er for de fleste solmangel. Indgrebet sker ofte først når solmanglen er betydelig og har været det i flere år. Nu tilkaldes træfælder, eller man begynder selv med motorsaven.

Det kan kaldes: hovsaløsningen. Det kan være svært at skabe en harmoni og et pænt natur billede på dette sene stadie, også for en fagmand.

Ofte er flere træer sammenvoksede. Når et af træerne fældes, fremkommer der nøgne sider på de tilbageværende træer.

Træerne har stået for længe, for tæt sammen og har derved overskygget hinandens grene, så de er døde på grund af lysmangel.

Det bliver nødvendigt, at fælde flere træer end man havde tænkt sig fordi man også må fælde træer med grimme nøgne sider.

Der bliver måske for bart, eller for åbent mod vejen eller mod naboen.

Her falder nogle for fristelsen til i stedet blot, at kappe toppen af træerne.

Topkapning er kun en symptombehandling. De sætter hurtigt grene til vejrs og dækker nu mere for solen end de gjorde for topkapningen

Topkapning

Topkappede træer er ikke pæne i et naturområde. De vokser fremover med et helt andet udseende end det, der er naturligt for træarten. En blanding af naturligt udviklede træer og topkappede træer er disharmonisk.

Topkappede træer kan desuden blive til farlige træer, fordi der sker råd-infektion i stammeområdet under snittet. Det er netop herfra de nye grene, senere stammer, udvikles og det sted, der skal bære de nye stammer.

Hvis man griber til løsningen med at tage toppen af træerne er det kun en udskydelse af problemet, en symptombehandling.

Mange forbavses over hvor hurtigt træer genvokser efter en topkapning. I løbet af få år har træet etableret en ny krone i samme højde som før, men nu fuldstændig tæt og uigennemtrængelig for lyset.

Nåltræer genvokser med 3 - 5 stammer efter en topkapning, hver med grene til alle sider. Træerne har ofte i mellemtiden tabt nålene på de lavest grene.

Løvtræer udvikler en riskrone der er meget bredere og tættere end den oprindelige krone.

6 år senere

Nu tager træerne med sikkerhed alt lys.

Ca. 6 år efter behandlingen er problemet med lysmangel større end det var før første nedskæring.

Man må i gang med, at skære ned igen.

Næste topkapning

Når toppene næste gang skal fjernes er opgaven meget mere kompliceret og dermed meget dyrere.

Topkapning ses ofte benyttet meget i tætte sommerhusområder med små grunde.

Topkappede træer mellem fuldkronede træer er uskønne. Der vil senere komme råd i grenenderne og træet kan blive til et farligt træ.

Topkapningens højde afgøres ved længden af den stige man råder over.

Topkapning af træer i et skovområde er uskøn og dårlig træpleje.

Rådgivning

Hvis en fagmand foreslår topkapning som god træbehandling, er han ikke fagmand.

Det hjælper ikke at han kan henvise til skovbruget eller Skovskolen. Her anvendes topkapning kun som et led i træfældning, hvis træet ikke kan falde i hel længde.

Topkapning er ikke god træpleje.

Planlægning

Når træer bliver så store, at de virkelig skygger, bør de i stedet fældes.

Træets størrelse er ikke kommet pludseligt. De fleste træer vokser med ca. 30 cm om året i højden og ca. 20 cm i radius.

Det er muligt at forudse, at træet en dag vil skygge for meget.

Som et led i planlægningen af en grund indgår, at der omkring 10 år inden problemet opstår tages højde for, hvorledes træet skal afløses.

Hvis der findes selvsåede småtræer må man overveje, hvorledes de sikres tilstrækkeligt lys til at blive sunde og velformede.

Alternativt må der plantes.

Planter

Planter der er spiret på grunden vil altid være at foretrække, fordi der i spiringen er sket en udvælgelse. Men disse træer kan kun flyttes som små.

Gran og fyr bør højst være 25 cm høje, birk og andre løvtræer bør højst være 40 cm høje. Denne højde er også tilstrækkelig, hvis der planlægges 10 år forud for problemets opståen.

Det kræver nogen træning, at have øje for disse ting.

Grene vokser hurtigt op igen. Næste gang de må beskæres er det en vanskelig opgave. Rådangreb breder sig ned i stammen

Planlægning af udtynding

Planlægningen har mange facetter.

En anden side er forståelsen for hvorledes de træer man har, vil udvikle sig gennem de næste 10 - 20 år med hensyn til gensidig overskygning.

Træer og planter lever af sollys.

De grene der kommer i skygge, vil tabe nåle eller blade.

Udtynding skal foretages således at træerne sikres tilstrækkeligt lys fra alle sider.

Udtyndingen skal sikre en jævn, men alligevel lidt varieret placering af træerne, med tanke for fremtidigt solindfald til både grunden og kommende trægenerationer.

Det er vigtigt, at bevare de stærkeste og de smukkeste træer.

Hegnstræer

Særlig opmærksom bør man være hvor træerne skaber afdækning mod vej eller nabo.

Her skal træerne tyndes ud i tide, ellers bliver de med tiden nøgne på de nederste grene og yder ikke længere afdækning.

Det svære ligger i, at indgrebene skal foretages på det tidspunkt, hvor man er aldeles tilfreds med afdækningen.

Hvis afdækningen skabes af kun én række træer, typisk rødgran eller beslægtede træer, vil den kun have en kort virkningstid.

Hvis der er plads bør en ny trærække plantes i tide.

Ved øst-vest gående hegns-træer kan der ikke plantes nord for de gamle træer, der er for skyggefuldt.

Det er ikke kun solen til terrassen man skal sikre, man skal også have øje for, om træerne skygger for hinanden.

Når træerne er rigtigt udtyndet vil der falde lysstriber imellem træerne

Efterår

Det er efterår. Nu står solen lavere på himlen og den går for tidligt ned bag træerne.

Her beslutter mange grundejere, at der skal der fældes.

Jeg vil lige her minde om, hvad der tidligere er skrevet: Undgå hovsafældninger og undgå topkapninger.

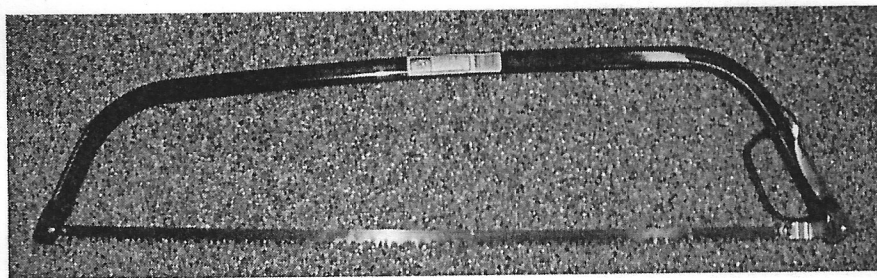
Inden fældninger påbegyndes, skal man prøve at forestille sig, hvorledes grunden vil se ud efter fældningen. Hvorledes ændres perspektivet?

Hertil kan man godt få professionel hjælp, det er ikke kostbart.

Når fældningen først er sket, er der ingen fortrydelsesmulighed.

Vil man selv fælde, kan man ligeledes få hjælp til at lægge de største træer ned. Der er ingen grund til at løbe nogen risiko.

Giver man sig selv i kast med fældningerne og senere brændeflækning, er det vigtigt at have det rigtige værktøj. Det vil jeg i de følgende afsnit vejlede om. Byggemarkeder rummer et væld af ubrugeligt værktøj.

Håndsage

Bøjlesaven er et godt redskab, hvis den vel at mærke har en skarp klinge. Klingen skal skiftes hvis den er rusten, eller hvis der i sollys kan ses små blanke prikker på tandspidserne. Ellers spilder man kræfterne.

Savklingens liv kan forlænges, hvis den efter brug sprøjtes med en syrefri vandafvisende olie, f. eks Pronto eller Pava, der fås på benzinstationer.

Pas på håndteringen af klingen under udskiftningen. Den nye klinge er utrolig skarp. Blot en let berøring af spidserne får blodet til at pible frem.

Bøjlesaven kan ved fældning betjenes på to måder: 1. Man ligger helt eller delvist på knæ og betjener saven med én eller to hænder ved spændegrebet i enden af saven. Man saver i retningen mod- og bort fra kroppen. Det går an til mindre træer, men er for anstrengende ved større træer. 2. Man står med skrævende ben og bøjede knæ med ansigtet mod træet. Bøjer i hoften og fatter saven med den ene hånd ved spændegrebet og den anden hånd ca. midt på bøjleryggen. Savningen foregår ved at flytte overkroppen sidelæns ved hjælp af benene. Man saver her sidelæns i forhold til kroppen. I begyndelsen virker denne metode akavet, men øvelse gør mester. Sådan har saven været anvendt i skovbruget igennem mange år, inden der kom motorsave. Bøjlesaven kan købes i et byggemarked.

Grensawe

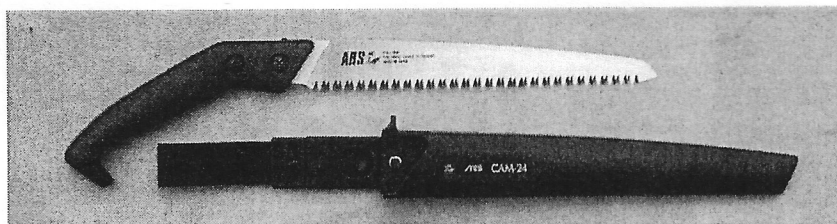
Grensawe fås i mange variationer. Jeg vil fremhæve to gode modeller.

JACK-saven er en klassiker for fagfolk. Den har klinge der kan skråstilles så den altid passer til det snit man vil udføre. Der gælder for Jack-savens klinge samme bemærkninger som anført under bøjlesaven. JACK saven fås i nogle byggemarkeder.

En nyere serie grensawe i faget er ARS savene, der repræsenterer en helt ny teknologi.

De udmærker sig ved kun at save i trækretningen, hvilket viser sig at være praktisk.

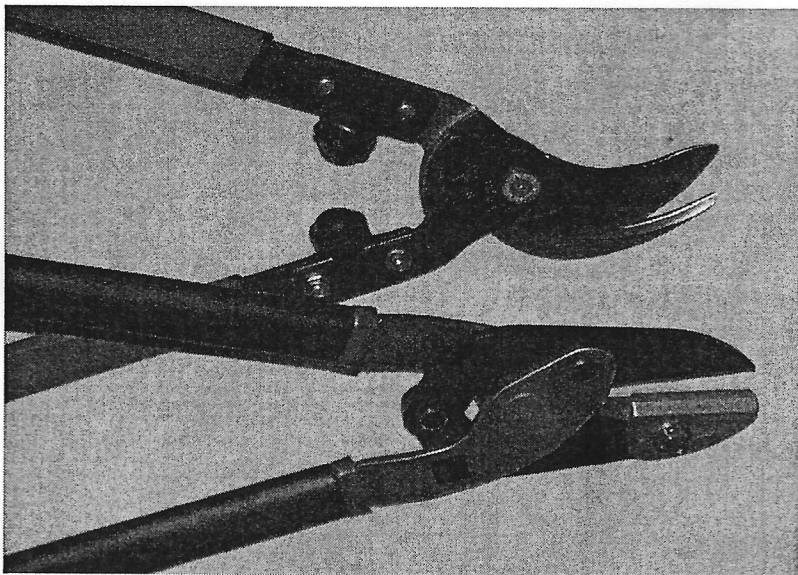
Savene egner sig bedst til beskæring eller afskæring af grene på træer. De egner sig ikke til brændesavning. Savene er utrolig skarpe og skærer håndledsstykke grene af i få træk. Savene bør ikke bruges ved jordoverfladen da de, på grund af sand i barken her, hurtigt mister det skarpe skær. Savene kan købes hos

Frederiksværk Autolektro, Industrimarken 1, tlf. 74721395.
Firmaet forhandler/ reparerer motorsave, plæneklippere, samt
forhandler en del professionelt skovudstyr. Savene kan også fås
som stangsawe. Stang og save forhandles af Hedeselskabet tlf.
86676111. pris ca. 3.100 kr.

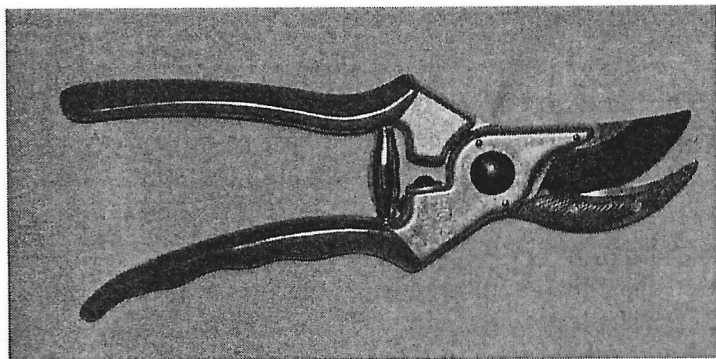
Beskæringssakse

Der findes i princippet to typer beskæringssakse og ørnenæb.
Den ene type har et lige blad, der skærer imod og midt på et lige
fladt modhold. Den efterlader en knusning af barken på begge
sider af snittet. Den kan anvendes til alt, der ikke skal leve
videre. Til rydning af småtræer og buske, samt til partering af
grenaffald.

Den anden type har et krumt blad, der skærer forbi et krumt
modhold. Denne type efterlader kun en knusning på den ene
side af snittet. Den egner sig derfor til beskæring af levende
træer.

En knusning af barken på et levende træ, er et muligt infektionssted. Saksen skal vendes således at knusningen sker på grenen der skæres af. Saksen findes i mange fabrikater, men kun én model udmærker sig ved, at der behøves færre kræfter til klippet. Den sidder i baglommen på alle professionelle.

Den er Schweizisk og hedder FELCO 2. Den kan kun købes i professionelle gartner- eller værktøjs-forretninger. Den koster ca. 280 kr. men den holder livet ud. Saksen kan nu også købes hos Frederiksværk Autoelektro (adr. se andet sted i artiklen)

Ørnenæb

I valget af ørnenæb gælder der samme regler som er nævnt under beskæringssakse.

Ørnenæb er blot en kraftig beskæringssaks, med forlængede håndtag. Derved kan tykke grene overklippes, med behersket brug af kræfter. Husk altid, at klippe lidt på skrå af grenen. Det letter klippet meget.

Enten skal ørnenæbet bruges til beskæring af levende træer, så skal typen til venstre vælges. Eller de skal bruges til itu-klipping af grenaffald, da kan typen til højre vælges.

Økser

Økser anvendes i dag kun til brændeflækning og i forbindelse med rodopgravning. Til træfældning og afgrening er de udkonkurreret af savene. Hvis småtræer fjernes med et øksehug efterlader de en skarp stub, som kan såre anklerne når man færdes i området. Hug i stedet dybere end jordoverfladen.

Brændeflækning

Til brændeflækning tilbydes et væld af opfindelser. Nogle er særligt udformede, andre har kiler, der kommer ud af øksehovedet når brændestykket rammes. Hvad man end måtte foretrække, er der nogle grundregler det betaler sig at efterkomme. Øksen skal være således udformet, at den ikke sætter sig fast i brændestykket hvis det ikke flækker. Værktøjet skal være bredhovedet og med bredere vinkel på skæret end økser almindeligvis er skabt. Skaftet skal have en sådan længde, at værktøjet rammer jorden, hvis man ikke rammer rigtigt. Almindeligvis er en skaftlængde på 70 - 80 cm passende. Det man slår på, brændestykke eller kile, skal stå lavere end skaftet er langt.

Skovhammeren

Selv foretrækker jeg til brændeflækning en D.S.I. skovhammer med 2 tilhørende kiler. Der findes flere lignende alternativer. De egner sig normalt bedst til løvtræ. D.S.I. skovhammeren har pen, som det hedder, i den ene side af hovedet. Det er den ende man kløver med. Den anden side har hammerhoved, det anvendes til at slå på kiler. Det kan den tåle. Det kan bagsiden af en økse ikke. Den deformeres efter kort tids anvendelse, hvorefter øksen er ødelagt.

Kiler

Kiler skal være mindst 5 cm brede, ikke for slanke og ca. 25 cm lange. Ved flækningen skal man ikke ramme præcis midt i brændestykket. Bestem først hvor marven i brændestykket er placeret. Find dernæst en knastfri side på brændestykket. På en linie fra marven mod den knastfri side rettes første og andet hug, ca. 4 cm fra barksiden. Huggene skal helst ramme samme sted. Det er vigtigere, at ramme præcist, end at slå hårdt. For hvert slag der rammer præcist, opbygges der et spænd i træstykket, der hjælper med til at flække det. Er brændestykket ikke flækket efter nogle forsøg, anbringes en kile i det mærke som hammeren har efterladt. Når kilen er drevet næsten ned i brændestykket, stadig uden at det er flækket, anbringes den anden kile nærmere marven. Derved bliver den første kile fri til genanvendelse.

Kilerne er blødere i stålet end hammeren. Efter nogen tids brug får kilerne skæg. Det ses som udsmedninger der hvor man slår på kilen. Skæg kan blive skudt væk fra kilen i slaget med samme hastighed som en pistolkugle. Skæg er farligt. Når kilerne har fået skæg, kan en smed slibe det væk.

Udkløvning af småbrænde på en bekvem høj huggeblok med en kortskaftet énhåndsøkse er risikofyldt og forbeholdt personer med megen rutine. Det frarådes, at holde i brændet med den ene hånd, medens man hugger med den anden hånd. Stil i stedet brændet på en lav huggeblok eller gammel træstub evt. op ad et andet brændestykke og brug en længere tohånd-søkse.

Motorsave

I vor tid, hvor snart sagt alt værktøj skal være maskindrevet, tilbyder byggemarkeder motorsave i mange variationer. Jeg har tidligere nævnt, at håndsawe fungerer godt blot klingens skiftes tit.

Farligt værktøj

Motorsaven er blandt de farligste værktøjer, der findes. Dette gælder såvel elektriske som benzindrevne. Men er man fortrolig med og vant til at håndtere sådanne skærende værktøjer er motorsaven en god hjælp. I hænderne på en uøvet, er den livsfarlig. Dette kan understreges ved, at der ikke er mange af de, der nu kalder sig professionelle, der ikke på et tidspunkt har skåret sig let. Der er også nogle, der har skåret sig alvorligt, men de er ikke længere i faget. Hvert år kommer der mere end 500 personer til skade med en motorsav. Hovedparten er ikke professionelle.

Dertil kommer, at træfældning omfatter, at et tungt træ skal ned på jorden. Træer der er tykkere end 15 cm i diameter i brysthøjde, kan veje mere end 200 kg. En sådan vægt kan dræbe eller lemlæste et menneske i svær grad.

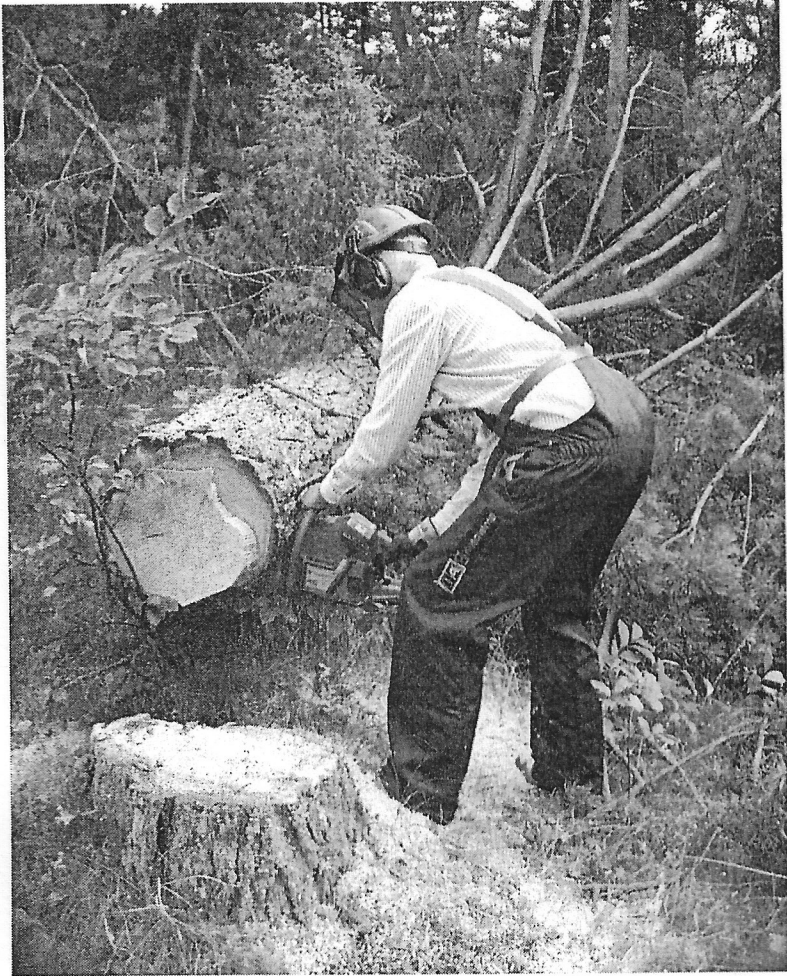
Viden og erfaring i udførelse af en træfældning er absolut nødvendig, hvis den skal gennemføres sikkert.

Fældning

Under fældningen af et træ, laves der nogle snit, som sikrer at træet kun kan falde i én retning. Saves der lidt for langt i blot ét af snittene, mistes denne kontrol over træet og det kan nu falde i alle retninger. Det vil føre for vidt, at komme ind på skæreteknikker her. De er beskrevet grundigt i lærebøger fra Skovskolen og mere kortfattet i en lille tryksag, der udgives af Husqvarna. Sidstnævnte må anses som fornøden minimumsviden.

Sikkerhedstøj

Inden man overvejer at anskaffe motorsav, må man gøre sig klart, at dette også indebærer anskaffelse af sikkerhedsbeklædning. Denne omfatter sikkerhedshjelm med øjen- og ørebeskyttelse. Benklæder og støvler der sikrer mod gennemskæring.

En grundejer iført skærebukser, sikkerhedsstøvler og hjelm. Det er underligt nok et sjældent syn. Professionelle tør ikke undlade det, selv om de er øvede i at håndtere en motorsav.

Overspringes disse indkøb, har man ikke sin førlighed ret kær.

Anskaffelse af motorsav

Motorsave kræver en del værksteds-vedligeholdelse. De bør kun købes hos forhandlere, der har eget værksted. Skarpfiling af motorsavskæden volder problemer for de fleste. Også her er man afhængig af et godt værksted.

Det tidligere nævnte firma: Autoelektro, Industrimarken 1, Frederiksværk er meget professionelle. Her er værksted og her forhandles alt det omtalte udstyr. Her kan man også få den nævnte tryksag fra Husqvarna. Hvis man gerne vil file saven selv, gives der gode tips heri, ellers kan værkstedet hjælpe.

Benzin- eller el-

El-save er billigst i anskaffelse, Men levetiden er normalt kort. Benzinsave har, hvis de behandles og serviceres korrekt, en levetid på mere end 10 år.

El-save egner sig bedst til brændeskæring, når brændet er samlet på ét sted. Hvis man vil foretage træfældning rundt på grunden, er ledningen man skal slæbe med et irritationsmoment. Det er farligt, hvis man kommer til at skære ledningen over.

Støj

Benzinsaven støjer kraftigst, men el-savens hylende lyd kan høres langt væk. Den benzindrevne sav har langt større effekt, hvorfor arbejdet overstås hurtigere. Det er ved begge save hensynsfuldt at vælge arbejdstider, der generer omkringboende mindst muligt. I de fleste områder har grundejerforeningen fastsat regler for arbejde med støjende værktøj.

Forbrugerstyrelsen

I forbrugerstyrelsens blad: Råd & Resultater er der i et tidligere nummer (Maj 1999) præsenteret en sammenligning af el- og benzindrevne save. De testede modeller er alle, efter min

opfattelse, for små. Det er absolut hobbysave, der egner sig til en parcelhushave. Jeg savner en test af funktionerne efter nogle års brug.

Alle fabrikater kan tilbyde værktøj, som de selv opdeler i følgende klasser: Hobbyværktøj med kort levetid. Farmerværktøj med middel levetid. Professionelt værktøj til kontinuerlig drift og med lang levetid.

Priser

En god el-sav i farmerklassen koster 1.700 kr. En mindre benzinsav i farmerklassen koster 4.000 kr.

Sikkerhedsbeklædningen: Hjelm, støvler og skærebukser koster 2.200 kr.

Viden og erfaring

Inden man giver sig i kast med disse værktøjer og inden man begynder på træfældning, må man gøre sig fortrolig med tilgængelig viden, dels i den medfølgende manual og grundviden i træfældning, f. eks i den lille tryksag fra Husqvarna. Erfaring er straks sværere at opnå. Det er ikke uden grund at ansatte, der som et led i arbejdet skal bruge motorsav, skal gennemgå et længere kursus på Skovskolen. Det er ikke en plæneklipper man har med at gøre.

Nogle grundejere vælger at få en professionel til at lægge træerne ned, hvorefter de selv skærer dem i brændestykker. Jeg instruerer selv gerne i fældningsteknik i forbindelse med en sådan opgave. Når man har en professionel på besøg, kan man benytte chancen til at få drøftet, om det nu også er de rigtige træer, man er ved at fælde. Opnår man den ønskede virkning og er man sikker på, at det ikke er grundens mest bevaringsværdige træ, man er ved at fælde? Det tager 60 år at genoprette en sådan fejltagelse.

Copyright: 1998 Stefan Rye.